

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 15. avgusta 1866.

Gospodarske stvari.

Pisma do naših gospodarjev.

Piše Fr. Povšè.

Dovolite, dragi mi rojaki, da se oglasi tudi še le mlad delavec na lepem in širokem polji gospodarske učenosti. Naj bode mi dovoljeno najprvo, da dokazem, da je zeló napèna misel tistih, kateri menijo, kmetovanje je kmetovanje, k temu ni treba šole itd., dovolj je, ako delamo tako, kakor so delali naši predniki. Že to, da potrebuje dandanes kmetovavec več prihodkov kakor nekðaj, je dokaz, da mora več pridelovati kakor so pridelovali predniki naši. Vsaka vednost se èedalje bolj razvija, in tako se mora tudi kmetijska razširjati. Pred nekimi leti je umno kmetovanje še zeló spalo pri nas, zdaj so se začeli ljudje dramiti, in upati smemo, da bode èedalje več umnih gospodarjev. In ravno naši ljubi slovenski domovini je posebno treba umnega kmetijstva; naša zemlja ni slaba, tudi mokrote po dežji ima (saj kranjska) dovolj, ki je je treba, da rastline spešno rastejo.

1.

Nekaj o zemlji sploh in o znanji podnebja (klimatologii.)

Beseda zemlja pomeni marsikaj. Tako pravimo zemlja velikemu svetu (mundus) in prsti našega polja. O tej poslednji pomembi hoèem besedo zemlja rabiti.

Zemlja, kakor je znano, ni od nekðaj; ali ona je postala po razpadu kamenja. V zemlji ne nahajamo le rudnine, temuè tudi organiène stvari, to je, ostanke od živalstva in rastlinstva. Zemlja je težka (debela) ali lahka (rahla); tako imenuje priprosti kmetovavec zemljo. Kmetovavec mora zemljo dobro poznati, da vé, ktere rastline na tej, ktere na uni zemlji boljše rastejo. Tako, postavimo, ljubi pšenica debelo zemljo, jeèmen ne; v zemlji, ktera je lahka, hitro gnoj segnije, ker zrak tako zemljo lahko prešine; v težki zemlji je drugaèe. — V razni zemlji so razni kemièni deli, in treba je vedeti, kateri da so, da vemo pravi gnoj in prave rastline na tako zemljo devati. Ako gnojimo z navadnim gnojem mahovino po moèirjih, bomo videli, da nič ne pomaga; ako pa ji privošèimo apnenine, bode to djanje umno in koristno. — Umni gospodar mora tedaj vedeti, kakošna zemlja je raznoterim rastlinam pripravna, in prevdariti mora znati, kakošen gnoj mu je na njivo voziti. Tako bi ne bilo ravno prav koristno, ako bi mnogo hlevskega gnoja detelji dal: koristnejši bi bilo, ako ji dá apna ali mavca (gipsa), kajti detelja potrebuje ravno takih kemiènih tvarin, ktere ravno v gipsu nahajamo. Omenil sem, da v lahki zemlji hitro gnoj segnije; al lahka zemlja se tudi hitro posuši; voda, ktero taka zemlja dobí, hitro skozi njo vdari, debela zemlja

pa dolgo èasa mokra ostane; to je v nekterem oziru dobro, v drugem ne. Tako dozori žito na suhih zemljah hitreje kot na debelih in moèirnih, ravno tako sneg hitreje izgine na suhih, lahkih zemljah kakor na debelih moèirnih. — V raznih krajih so tudi razne zemlje, tako so nektore bogate apnenice, druge kremenice itd. Umnost gospodarjeva tedaj lahko nektore njive popravi; tako je mogoèe, predebelo zemljo z lahko zemljo zboljšati in ravno tako tudi rahlo zemljo z debelo. Dobro je, da umni gospodar vé, katerih kemiènih stvari je ta ali una rastlina zemljo oropala, da potem vé, kakošen gnoj mu je na to zemljo voziti, da zopet dobí zemlja svojo moè in raznim rastlinam potrebni živež.

Vse to pa le tisti kmetovavec vé, ki se je učil kmetijstva in v kmetijstvo segajoèih naukov, kateri pridno prebira bukve in „Novice“, ki pišejo kmetijstvu.

Naj še nekaj omenim o znanji podnebja (klimatologii) in vremenosti (meteorologii).

Tudi o tem mora umni kmetovavec kaj vedeti. Zakaj pa? bi me utegnili kdo poprašati. Reven bo sicer moj odgovor; al reèem le to: ako je zemlja prva podlaga kmetijstvu, gotovo mu je druga podlaga podnebje (klima). Da ni vsako žito, vsako drvo in sploh vsaka rastlina za vsak kraj, to vé vsak gospodar. Kraj pa pomeni tukaj lego njegovo, podnebni zrak in vse vremenske zadeve — z eno besedo to, kar se v uèenem jeziku imenuje klima. Prašam tedaj: ali ni treba, da je umni kmetovavec tudi dober klimatolog, to je, da pozná podnebje? Gotovo, da.

Kmetovavec je èlovek, kateri dežja najbolj potrebuje; on je èlovek, kteremu dobro vreme, dež v pravi meri in o pravem èasu veliko pomaga, hudo vreme pa veliko škoduje. — Res, da vremenu gospodar je le tisti Gospod nad nami, ki véliko pratiko piše; vendar kmetovavec, ako je klimatolog, si tudi v nekterem oziru saj nekaj pomagati more. Dobro in potrebno je tedaj, da ima umni kmetovavec termometer (gorkomer) in barometer (zrakomér), da vidi, koliko gorkote da je danes, in ako vidi na večer, da je mrzlo, si obvaruje vinograde slane. To leto so na Ogerskem pri Nežideru (Neusiedel) mnogi posestniki vinograde rešili slane (mraza). Videli so zveèer na gorkomeru, da èedalje mrzleje prihaja; zažgali so tedaj ob nogradih slamo tako, da se je dim èez vinograde valil; in to je pomagalo; druge vinograde pa je poparila slana. V tem in še mnogem družem oziru (za méro prave gorkote v hlevih itd.) torej je dobro imeti gorkomér in sploh kaj o klimatologii vedeti. — Èemu pa barometer (zrakomér)? Kaj je mogoèe izvedeti, kdaj da bo dež, toèa itd.? Res je, da ne za gotovo; vendar pa nam je barometer dokaj bolji vremenski prerok, kakor vse pratike in drugi preroki, naj so „šekelj“ ali „škofka.“ Umni go-

spodar, ki gleda na barometer in vidi, da zeló pada, ne bo dal senožeti kositi, ker drugi dan ali čez par dni je dež gotov, in ne bo mogel suhe mrve ali otave domú spraviti itd.

Mnogo bi lahko o tem pisal, pa naj zadostuje to, česar mi noben, če še tako hud svojeglavec utajiti, ne more. (Dal. prih.)

O sviloprejkah in dobrih jajčicah za seme.

Odgovor na vprašanje v 29. listu.

(Konec.)

Ako hočemo stalen in zdaten dobiček od sviloprejk imeti, zasadimo si najprej dovolj murbovih dreves; zakaj zanašati se nikakor ni, da bomo vselej galetu za seme prodajati mógli; kdor pa perje kupuje, daje dosti dobička drugim iz rok. Kokonov za seme se je na Laško le pretekla leta zato mnogo prodalo, ker so imeli domá bolezen in so drugod iskali semena.

Umni gospodar vsak prevdari: kaj mu več dobička v kratkem času donese. Gotovo je, da skoraj nobena reč toliko ne vrže, kakor sviloprejke tistemu, kdor jih prav gleštati umè in ki ima sam dosti perja. Tudi oseba, za nobeno težko delo pripravna, si lahko kaj zaslúži, če črvičem streže.

To spoznajo vsi bistroumni Lahi, ter svilorejo cenijo za najboljšo prihodnino; zato nekteri celó trte sekajo in raji murbe sadé.

Hvalimo tedaj južni Slovani previdnost Božjo, da nas je posadila v kraje, v katerih se po lahki poti dá veliko pridobiti.

Slišim pa, da marsikdo pravi: „Saj bi se še ukvarjal s svilorejo, ako bi le tiste hudobne bolezni ne bilo, ki mi pobere večí del črvičev, in vès moj trud je potem zastonj, vsi stroški za perje grejo rakom žvižgat!“ — Res je sèm ter tjà zdaj ena leta taka; al te kuge ni bilo poprej in bode sčasom tudi nehala. Če zato obupa svilorejec, bi moral tudi živinorejec obupati, ker mnoge bolezni in kuge poberó tudi konje, vole, prešiče in drobnico.

Slišim tudi tega in unega ugovarjati, rekoč: „sviloreja se prišteva obrtnosti, živinoreja je za kmeta.“

Ne tajim tega, da živinoreja je podlaga kmetijstvu, posebno v tacih krajih, v katerih njiv drugače gnojiti, rahljati in rodovitnost jim obdržati ne znajo, nočejo ali ne morejo kakor z živinskim gnojem. Pa tudi, če je kmetija daleč od velicega mesta, kmet drugače solda ne vidi, ako ne prodá masla, kako govedo ali kakega ščetinca.

Obrtnost naj kmetijstvo podpira! Premisli na pr. le-to: Če tudi 2letnega voleka za 100 forintov prodáš, si dobil komaj vrednost krme, katero je volek povžil, voleka si pa dal zastonj, komaj da ti gnoj za dobiček ostane.

Trda je za denar povsod; treba je tedaj umno gospodariti in računati.

Razložki vrednosti zemljišč in zemljiščinega davka.

Časnik c. kr. dunajske kmetijske družbe „Allgem. Land- und Forstw. Zeitung“ v 20. listu l. l. piše o tem to-le:

Rodovitna zemlja Avstrije znaša 97 milijonov in 750.000 oralov (johov), Francozke pa le 85 milijonov in 261.000 oralov.

Po uradno-službenih cenitvah se ceni v Avstrii vrednost tega ležečega (ralnega) posestva le na 9500 milijonov gold., tedaj vrednost enega oralu, počez vzeto, na 97 gold. 20 krajc., — na Francozkem pa

se ceni vrednost gori imenovanega zemljišča na 33.498 milijonov gold., enega oralu tedaj na 392 gold. 90 kr.

Kolik razložek! Če tudi so še druge okoliščine vzrok tega velikega razložka pri nas in na Francozkem, vendar tudi vsa drugačna razmera zemljiščinega (gruntnega) davka v našem cesarstvu in na Francozkem dela razložek: na Francozkem znaša zemljiščini davek le 19 krajc. (prav na tanko 19.6 kr.) od oralu, to je, nekoliko čez 8 odstotkov (percentov) od čistega dohodka, — v Avstrii pa blizo 72 kr. od oralu, to je, čez 23 odstotkov. — Očitno je po takem, kako treba je v Avstrii preuredbe (reforme) zemljiščinega davka, za katero je vlada že priprave delala, ki pa se niso dognale.

Národno-gospodarske stvari.

Potrebe slovenskega naroda

v kmetijskih in obrtnijskih šolah.

Slovenci prebivajo po krajinah pripravnih za poljedelstvo, za vinorejo, za svilo- in živinorejo, za čbelarstvo, za rudarstvo, kupčijo in za mnoga rokodelstva in obrtništva. S čemur koli se človek ukvarja, treba mu je, da dobro zná in razume (zastopi) svoje opravilstvo. Res je, da se človek nekoliko naučí po izgledu svojih staršev in sosedov, s katerimi pride v dotiko, in po nauku, ki ga deček dóbi pri mojstru. Al to v sedanjih časih ne zadostuje zato, ker tisti, ki bi imeli druge učiti, se sami niso kaj pravega naučili; tedaj tudi družih učiti niso v stanu. Potrebe so se jako pomnožile; davki so se silno povzdignili; dohodki posestev, po dosedanem kopitu obdelanih, ne dosejajo več tega, česar se potrebuje. To pa je krivo, da jih pride čedalje več na boben.

Taka se godí tudi rokodelcem in obrtnikom, kateri pri mali svoji izobraženosti zastajajo s svojimi izdelki v primeri prebrisanih tujcev ali v daljnjih deželah izurjenih domačinov. Z vsem trudom in prizadetjem jim ni mogoče izhajati.

Če prašamo, zakaj to? recimo naravnost, iz pomanjkanja dostojnega nauka, dostojne omike.

Poljedelcu ni več zadosti, da se vede po izgledu prednikov; treba mu je vedeti, kako svoj svet obdelovati, da mu večih dohodkov dáje, kakor jih je donášal njegovim starišem, — za kateri pridelek je njegov svet pripraven, kateri pridelek mu več od družega vrže, — kako s pridelkom obračati se, da sicer več nese. To zadeva zlasti vinorejce.

Od rokodelcev se zahteva po potrebah sedanjega časa veliko znanstva; česar se je domá naučil, s tem mu ni mogoče vstreči raznim tirjatvam. Od todi pride, da se k nam kličejo prebrisani delavci iz tujih dežel, in da namesti domačih nevednežev tujci vživajo naš domači kruhek. Koliko dohaja daljnih Lahov k nam, ki prevzemajo vsa večá zidarska dela. Nikomur ni zameriti, da si namesti bedastih domačih jemlje prebrisanih in pridnih tujcev na delo. S svojim denarjem stori vsak, kar mu je drago. Pa zagotavljam vas domačine, da vsak bode raji vas vzal na delo mimo tujcev, kakor hitro si bode svest, da mu za enako plačilo tudi vi izdelate tako in toliko delo kot tujec.

Da pa je domačim našim ljudem to mogoče, treba je napredovati s časom, se izučiti svojega rokodelstva popolnoma. Tako izurjenje doseči, je odraslim edino mogoče po pridnem branji, da izvedó, kaj in kako delajo drugod.

Vse drugače je pa to, kar se tiče naše mladine. Nji je treba prilóžnosti nakloniti, da ji bode mogoče se vsega učiti, kar sedanjost tirja, in to so

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 22. avgusta 1866.

Gospodarske stvari.

Pisma do naših gospodarjev.

Piše Fr. Povše.

(Dalje.)

2.

Nekaj o izboljšanju zemlje in o gnoji.

Mnogo je zemlje, ktera ni še obdelana. Vzrok tega je, da je lega neugodna, ali da je gospodar sam kriv. Mnogo zemlje leži puste, ktera bi se lahko popravila tako, da bi od nje mnogo dobička imeli. Res so sicer tudi vzroki, kateri ne pripusté, da bi tako zemljo lahko izboljšati mogli. Tako so klimatične (podnebne) razmere, ktere ovirajo izboljšanje zemlje.

Nektera polja so zeló suha; ako lega ovira, da je prid od njive majhen, bo znabiti mogoče, da bomo krog njive tako imenovano „živo mejo“ nasadili. To pomaga, da veter ne more tako močno zemlje sušiti, in tudi je v taki zabrani rôsa večja. Nekteri travniki so suhi; ako je lega dobra, tako sicer, da nam je mogoče, vode napeljati, bomo gotovo dobro opravili, če vodo po travniku napeljemo. Koristni so tudi logi, kateri ovirajo, da veter ne brije čez polje. Treba je, da take loge prav nasadimo. Tam, kjer posebno severni-zahodni veter piha, je umno, da loge in mejo nasadimo od južno-zahodne do severno-izhodne strani. Ako hočemo loge napraviti, moramo drevesa nasaditi, ktera hitro rastejo. Tako postavimo: vrbo, jagnjed, hojo, akacijo, javor. — Neko škodo sicer napravljajo žive meje, ker mnogo tičev se zbira na mejah, kateri škodujejo, a vendar tudi koristijo, ker črve pokončujejo; sneg na taki njivi tudi dalje leži; torej le tam, kjer je zemlja posebno suha, nasadimo loge in žive meje, da tako oviramo veter, ki zemljo posebno izsuši.

Mnogo njiv in travnikov je premokrotnih. Tudi temu se dá pomagati, in to uči drenaža. Da je drenaža v resnici koristna in da najboljši in umniš kmetovavci v raznih deželah drenažijo in kako da moremo drenažiti, so nam že mnogi možje knjige podarili; tako priporočam knjigo: „umno kmetovanje“ od gosp. Zalkarja, ki v tej knjigi tudi o drenaži podučuje. Tudi „Novice“ so v prejšnjih letih prav natanjčen poduk dale o drenaži, to je, o položenji podzemeljskih ceví.

Mnogo zemlje je puste, z grmovjem obraščene. Ako smo umni gospodarji, bomo pogledali, ali bi ne bilo mogoče to zemljo koristno predelati. Če vidimo, da je zemlja dobra, bomo grmovje posekali, posušili in sežgali in ledino izorali. Na takih novinah dobro raste proso.

Nektere njive so prebogaté ilovičine zemlje nekatere prerevne; vse to se dá popraviti. Če je njiva posebno ilovičina in premokrotna, moramo, ako jo ho-

čemo popraviti, drobnega peska, cestnega blata na njo napeljati. Zemlja bo potem rahla. Če je pa zemlja suha, peščena, tedaj je dobro, da obilo ilovičine zemlje na njo napeljamo. Dobro je in koristno, včasih izprazniti bajaranje, ki so bogati raznih gnojnih delov; dobro je tedaj, da tako zemljo in gnoj ravno na peščene suhe njive izvozimo.

Ko smo zemljo izboljšali, potem ne smemo pozabiti, da jo je treba tudi dobro in pridno obdelovati. Zemlja veli, da jo moramo dobro obdelovati, in resničen je prigovor priprostega možaka, da zemlja pravi: „obdeluj ti mene, če ne, bom jez tebe.“

(Dalje prihodnjič.)

Naprej kmetijstvo!

Iz Poddrage na Ipavskem. A. Ž.

Ravne in lepe ceste zeló pospešujejo vsestransko trštvo; one so pravi vir blagostanja in prava pospeha vsestranske omike, ktere koli dežele, ktere ga koli kraja. Kamorkoli se ozremo, vidimo, da so ljudje premožni in zadovoljni v tacih krajih, v tacih deželah, v kterih trštvo lepo cvetè. Vidimo pa tudi, da so taki ljudje na visoko stopnjo omike prispeli, pri kterih se trštvo čedalje bolj razvija. Kdo mi je kos zanikati, da kraji, v ktere kupci pogostoma po izdelkih popraševati hodijo, v duševnem in materijalnem obziru bogaté? Kraji pa, kateri niso v stanu svojih pridelkov zarad pomanjkanja lepih cest in potov, ali zarad slabih izdelkov v denar obrniti, trpé veliko uboštvo v materijalnem in vsled tega tudi v duševnem obziru. V materijalnem zavoljo tega, ker nihče po pridelkih ne poprašuje ali pa le malo, — v duševnem zarad tega, ker ni za pospešek vsestranske omike potrebnih materijalnih močí, ker je tedaj vsled pomanjkanja penezov pot do omike popolnoma zaprta. Kjer kupci le prepíčlo zarad grdih in nevarnih cest kak kraj obiskujejo, ondi se pridelki in izdelki večidel pol zastonj prodajati morajo, da najdejo kupca. Tak kraj ima tedaj dohodkov malo, stroškov pa veliko. Tak kraj mora obožati, v kterem se dohodki ne morejo meriti s stroški, ali kjer so stroški desetkrat veči kakor dohodki.

Naša prva skrb mora tedaj biti, ako hočemo zadovoljno živeti in si kaj opomoči, da jo tako dalje pripravimo, da se vsaj dohodki meriti morejo s stroški, ako jih še presegati niso kos. Pa če je le v naši močí, vrvnajmo tako svoja opravila, da bode trud obilno poplačan, da nam bode tedaj mogoče pri vseh stroških vendar še kakošen belič prihraniti.

Da dospemo tedaj do blagostanja in po blagostanji do večé omike, treba je najprej za lepo izpeljane, kar koli mogoče ravne ceste in poti skrbeti. Kaj nam pomaga zlato v breznu, ako ne more živa duša

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtrleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtrleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 29. avgusta 1866. ~

Gospodarske stvari.

Kaj zdaj?

Mir imamo! In veseli ga bodimo, kolikor je to mogoče potrtemu in obožanemu človeku. Mir pa ne smemo jemati za počitek. Počivanje, nemarnost, lenoba — nas spravi na beraško palico; le krepko delovanje na vseh krajih in opravljenih naših nam more vsekane rane zaceliti, le neprenehano in marljivo delovanje nas more spraviti na bolje. Kaj pa nam je storiti? Da smo pretekla leta obožali, kdo more tajiti? Prigodbe poslednjih tednov so pa naše cesarstvo še bolj potrle, in celo cesarstvo, posebno pa dežele severne, ktere je vojska hudo zadela, so v revščino in nadloge prišle. Druzega tedaj ni, kakor zopet od konca začeti, in z nova sredstev iskati, da se izkopljemo iz težav.

Na narodno gospodarstvo ali kmetijstvo se mora pri tem najbolj gledati, in vsako kolesce te velike mašine, ki se kmetijstvo imenuje, se mora mazati, podpirati, da gré vsa mašina srečno naprej.

Ako ministrom, ki imajo blagor in gorjé avstrijskega cesarstva v rokah, posebno kmetijstvo priporočamo, ne delamo tega iz sebičnosti, ker smo kmetovavci, ampak zato, ker po kmetijstvu se pomaga celi deželi, vsem njenim prebivalcem. Le kjer premožen kmetovavec zemljišča obdeluje, tam se tudi obrtnijstva (rokodelstva) krepčajo. Obrtnija in kupčija, ki se ne naslanjate na močno kmetijstvo, ste od danes do jutri, majhen mraz ju pokončá, majhen veter podere.

Vladni možje imajo navado, da kmetijstvo imenujejo najmočnejši steber v državi, in tako so se tudi drugi ljudje navadili te govornice, da je Avstrija poljedelska država. Dajmo tudi mi veljati, da je tako. Al če je tako, vprašamo zdaj: ali je prav, da se to najbolj zanemarja, kar se v državi poglobitna stvar imenuje? Ali ni pri kmetijstvu toliko vprašanj, ki se morajo rešiti, toliko reči, ki se morajo vpeljati ali s frišno krvjo oživiti? In vse to bi móglo kakih 6 uradnikov v ministerstvu kupčijstva in obrtnijstva zmagati? Ali ni šolstvo zanemarjeno, ktero je podlaga vsega, tedaj tudi kmetijskega napredka? Ali ima vsaka srenja kak kraj, kjer mladost zajema prve potrebne nauke? Ali more nevedna mladost kaj več storiti, kar so nevedni stariši storili? Ali je v tacihih okoliščinah mogoče napredovati? Ali ne potrebujemo postav zastran zložbe zemljišč? Ali nam ni tacihih postav treba, po kterih se zemljišča na suho devajo ali pa z vodo napajajo? Je li vprašanje zastran razdeljivosti zemljišč že dognano? Kako stoji z kmetijskimi zastavnicami, kreditnicami, hranilnicami in posojilnicami, kako s postavo za posle in sejme, kako s cestami, kako z deželnimi živinozdrav-

niki? Ali je država kaj storila za razširjenje in koristni vspeh društev, za ustanovitev tacihih zavodov, kjer se kmetijske poskušnje delajo? Ali dobivajo učilnice za kmetijstvo in gozdnarstvo zdatne podpore, da bi mógle zadostiti svoji nalogi? Ali so njih učeniki tako plačani, kakor njih vednost in druge okoliščine zahtevajo? So li naše državne grajščine izgledna gospodarstva? Ali storé le polovico tega, kar druga privatna? Ali se praktične in literarne zasluge pripoznavajo, po izpisanih darilih pospešujejo? Po vsem tem vprašamo: je bilo kmetijstvo dozdej kaj druzega kakor le molzna krava, ki je vselej rada mleka dajala? Da nismo dalje prišli — tako piše slavni Papst — tega krivo je po velikem delu tudi to, da smo molčali in se premalo poganjali za to, da se kmetijstvu dá, kar kmetijstvu gré. Ravnajte se vprihodnje drugače, sicer ste vedno krivi, da ste opustili, kar bi bili imeli storiti.“

Tako piše mož v časniku dunajske kmetijske družbe, in prav ima!

Pisma do naših gospodarjev.

Piše Fr. Povše.

2.

Nekaj o izboljšanju zemlje in o gnoji.

(Dalje in konec.)

Kakor je opešanemu delavcu posebno potreba, da mu damo jedi in pijače, tako je tudi zemlji opešani treba jedi dati — in ta jed je gnoj. On trudno in opešano zemljo zopet pokrepčá in stori, da zopet dela in rastlinam daje moč, da čvrsto rastejo in dozoriyo. Naj tedaj nekaj o gnoji omenim.

Umni kmetovavec bo našel gnoj v vseh treh delih narave, to je, v živalskem, rastlinskem in rudninskem.

Živalski gnoj je živalsko blato, scavnica, kri, rogovi itd.

Rastlinski gnoj je sprstenina rastlin, slama, pra-prot, listje, pepél, itd.

Rudninski gnoj je apno, gips, prst, pesek, razne soli in zemlje.

Najboljši je vendar živalski gnoj. Ako hočemo kmetovati, moremo gnojiti in dober gnoj nam daje živina. Živinski gnoj ima skorej vse kemične dele v sebi, kterih razne rastline potrebujejo, čeravno ne v toliki meri, kolikor jih rastline potrebujejo; v to nam pa pomagajo razni rudninski gnoji. Živalski (hlevni) gnoj ni samo v kemičnem, temuč je tudi v fizičnem oziru izvrsten, kajti on greje zemljo. Ako nastiljamo slamo, se priporoča, da slamnati gnoj vozimo na debelo zemljo, ker zemlja bo po njem bolj rahla. Živalski gnoj je

različen; tako je gnoj od dobro rejene živine boljši kot od slabo rejene. Živali, ktere zrnje dobivajo, napravijo tudi boljši gnoj. Tudi starost živine je vzrok, da je gnoj boljši ali slabejši. Gnoj mlade živine je zeló reven na fosforji, ali ga celó nič nima, ker ga mlada živina potrebuje, da ji kostí, ktere so le mehke, trdneje postanejo.

Dober in gorak gnoj je konjščjek; priporoča se posebno za mrzlo zemljo. Vroč gnoj je tudi ovčjek, za mrzlo zemljo dober. Zeló voden in mrzel gnoj je svinjski gnoj. Posebno dober in močan gnoj je kuretnjek, a sam je še prevroč. Gnoj živinski sam bi bil prevroč, treba mu je podloge. Pripravna podloga je slama, praprot itd. Koristna in potrebna podloga je ilovica, ktera obrani odtok živalske vode, ktera ima veliko ceno.

Dobra podloga je gnoju slama. Umni in skušeni gospodarji menijo, da je treba stelje na dan 5 funtov slame enemu konju, 4 funte enemu govedu. Treba je, da imamo gnojišče umno narejeno. Da bi se kmetje kedaj spametovali o napravi gnojišč! gnojišče naj bode vselej blizo in na senčni strani hleva; treba je, da je blizo gnojišča tudi jama, ktera služi, da se izteka gnojnica v njo. Dragi naši kmetovavci! ravno pri nas je, žalibog! slaba navada, da na gnojnico ne pazimo in njene vrednosti ne cenimo. Iz česa je pa gnojnica, vprašam; gotovo iz gnoja; gnoj pa ima v sebi redivni sok, in ravno ta se izteka! Povsod obdelujejo umni kmetovavci gnoj na gnojišči z gnojnico, ker ravno po tem djanji gnoj ostane pri svoji moči. Kakošno naj bode gnojišče? Prostor gnojišča more biti globok kake tri čevlje; dno in strani morajo biti z ilovico obdelane, da se ne pogubi gnojnica. Gnoj ne bodi visokeji nametan kot 4 čevlje; naj bode dobro pohojen. V nekterih deželah krog gnojišča nasajajo drevesa, da je senca, da ne morejo solnčni žarki gnoja izsušiti; nekteri še celó lepo slamnato kito krog gnoja denejo. Vse to kaže, da je gnojišče kinč kmetijam. — Kako veliko more gnojišče biti? To se ravna po številu živine; umni kmetovavci priporočajo 65 čevljev na dolgo in široko za eno goved.

Da se mnogo gnoja pogubi, priča nam skušnja, ktero so učitelji umnega kmetovanja v Hohenheimu napravili, da v enem letu na kupu, na katerem je bilo v začetku leta 143 centov gnoja, se ga je 76 centov izgubilo, torej več kot polovica. Umno je, da po gnoji večkrat potresemo gipsa, ali da v gnojnico vržemo zelenega vitrijola, ki je kemična zveza železa z žvepleno kislino, in da potem, ko je ta vitrijol raztopljen, ga polijemo po gnoji. Amoniak in drugi deli redivni potem ne izginejo iz gnoja. Gnoj zato ne smrdí več, ker zeleni vitrijol je zvezal bežljive redivne drobce, ki bi se sicer v zrak pogubili.

Ako ima gospodar goveji in konjski gnoj, mora konjski gnoj lepo razdeliti med goveji.

Koliko gnoja je treba na en oral njive, ni zmiraj enako. Umno je, da debelo zemljo močno, pa ne velikrat, suho zemljo malo pa večkrat gnojimo.

Omenil sem tudi od človeškega blata, da je posebno dober gnoj. Tudi ta gnoj mi premalo cenimo. Da je posebno koristen, to vejo vsi kmetovavci, kateri po mestih pobirajo sekretnico in visoko cenijo ta gnoj, ker so prepričani, kako da je dober in koristen. Na kmetih večidel ga pa zanemarjajo, in namesto da bi ga peljali na njive in od njega korist dobivali, ga dajo ležati na prostorih, kjer okó človeško žali. To je neumno v gospodarskem oziru, pa je tudi nesnažno ravnanje, ktero bi se moralo ostro prepovedati. Umni kmetovavec ljubi čednost in jo mora ljubiti — ne le v hiši, v hlevu, ampak tudi krog in krog svojega posestva.

Naj omenim še nekaj o tičjeku, ki se guano

imenuje. To je blato tičev, ki živijo na otokih in primorji v Ameriki in je v tako velikih kupih naložen, kot da bi bili hribi. Trije otoki so bili, na kterih se je našlo 248 milijonov centov guana. Leta 1830. so ga v Evropo prvokrat pripeljali. Guano je rujava štupa. Umni kmetovavci trdijo, da en cent guana ravno toliko hasni kot 50 centov hlevskega gnoja. Guano se priporoča bolj za mokrotno zemljo; kmalu mine vendar njegova moč, in v tem oziru ravno nekteri grajajo njegovo ceno. Da je izvrsten, nam pričajo razne skušnje.

Dober gnoj so tudi kostí, ktere so bogate na fosforji. Še veči prid naredé kostí, če jih poparimo in parimo (dämpfen), ali pa če jim damo, da malo gnjiti začnó.

Tudi rudni (mineralski) gnoj nam dá dober gnoj. Vendar je v tem delu narave gnoj, ki je le v nekem oziru bogat redivnih delov, v drugem pa reven. Tako je gips dober gnoj za deteljo in za sočivje; opomnim pa, da smemo gipsati le v mokrem vremenu ali zjutraj, ko je rôsa. Nekteri umni kmetovavci trdijo, da sočivje, kteremu se gipsa, ima menj zrna in več slame. Al to ni še dognano.

Dober mineralski gnoj je tudi apno, ktero pomaga, da se rudinski deli hitreje razkrojijo; torej je apno le za debelo zemljo. Za zemljo toraj, ktera je ilovična, bogata železa, je apno izvrsten gnoj. Prevečkrat z apnom gnojiti, pa je slabo; dosti je, da isto njivo vsačih 12 let enkrat apnenimo.

Tudi pepél je dober gnoj; najboljši pepél je iz bukovega lesa.

Dober mineralski gnoj so tudi razne solí, ktere raznim rastlinam posebno hasnijo.

Zdaj še nekaj o mešanci (kompostu). Vsak umen kmetovavec lahko pomnoží kup gnojá. S čem pa? Odgovorim vam, da mnogo rečí se nam ponuja, da bi jih djali na kup, kterega smo pripravili za kompost. Vse je dobro, tako: cestno blato, blato iz bjarjev, pepél, zemlja, plevél, kri, rogovi, sekret in sploh vsi zamečki. Kup naj ne bode viši kot 4 čevlje; vse razne rečí naj bodejo dobro razdeljene; posebno se priporoča, da kup z gnojnico večkrat polijamo, da se vse spari, segnije in sprstení. Treba tudi, da se kup včasih premeče, tako v enem letu tri- ali štirikrat. V enem letu je tak gnoj goden in dober za travnike in njive.

Dragi kmetovavci! cenimo gnoj, ki je jedilo zemlji; dober gnoj je kruh. Torej čujmo in trudimo se, da bomo veliko gnoja napravili, da svoje njive in travnike dobro gnojimo in si pridelke množimo.

Naprej kmetijstvo!

(Konec.)

Da bi se tedaj tudi po tej poti v ipavski dolini blagostanje pospešilo, trudili so se nekteri previdni domoljubi na vso moč, da se je njih prošnja spolnila, in se nova cesta čez Rebrnice delati začela. Tudi načrt za novo cesto na Trst je že dodelan; al kdaj da se bode delati pričela, se še ne vé. Ko bode tedaj še na Trst nova cesta narejena, mogoče nam bode pridelke in izdelke svoje na vse štiri vetrove izvaževati in zanje marsikak belič več prejeti.

Dasiravno mi nobeden ni kos zanikati tega, je vendar pri nas še na kupe ljudi, kateri trdijo, da bodo sosebno nektere soseske veliko škodo trpele, ker ne bode več toliko priprege ali „firšpanja“ trebalo; res nova cesta čez Rebrnice je tako izvrstno izpeljana, da bode sčasoma par dobrih kónj in par volov lože 20 kvinčev vina do „Čuka“ izpeljalo, kakor poprej po stari cesti cela rajda voličev. Cesta je tako zložna, da menda na vsak seženj dolgosti spada 2—3 palce na-